

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ AKADEMİ DERGİSİ
Journal of Humanities and Social Sciences Academy

İ N T O B A

www.intoba.org

VOLUME 5 / ISSUE 1 / JUNE 2025

Cilt 5 / Sayı 1 / Haziran 2025

ISSN: 2791-6766

İ N T O B A

Uluslararası Hakemli Dergi
International Peer-Reviewed Journal

Bilim, insanlığın en değerli mirasıdır.

İNTOBA

Science is the most valuable heritage of humanity.

JHSSA

ISSN: 2791-6766

DERGİ BİLGİSİ

PUBLICATION INFORMATION

İNTOBA

İ N T O B A

İNTOBA

İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi
Uluslararası Hakemli Dergi
Cilt 5, Sayı 1 – Haziran 2025
ISSN: 2791-6766

JHSSA

Journal of Humanities and Social Sciences Academy
International Peer-Reviewed Journal
Volume 5, Issue 1 – June 2025
ISSN: 2791-6766

Bu dergideki tüm makaleler turnitin programında taranmıştır.
All articles in this journal have been scanned in the turnitin programme.

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

Research and Publication Ethics have been respected in the published articles; the international standards published by COPE (Committee on Publication Ethics) for Editors and Authors have been taken into consideration.

DİZİNLER VE VERİTABANLARI | INDEXING AND ABSTRACTING

ERIHPLUS
Asos İndeks

İSAM
Türkeğitimindeksi - TEİ

Yılda iki kez, Haziran ve Aralık aylarında yayınlanmakta olup, her bir sayı, alanında uzman (Doktor, Doçent, Profesör) hakemler tarafından titizlikle değerlendirilen özgün çalışmaları içermektedir.

İNTOBA, sosyal bilimler, eğitim bilimleri, kültür-sanat ve dil alanlarında özgün ve nitelikli bilimsel çalışmaları uluslararası bir platformda paylaşmayı amaçlayan, çift-kör hakemli, açık erişimli bir dergidir. Dergimiz, disiplinlerarası bir yaklaşımla, bu alanlardaki güncel tartışmalara, araştırmalara ve uygulamalara yer vermektedir.

*It is published twice a year, in **June and December**, and each issue contains original studies that are meticulously evaluated by expert referees (Doctor, Associate Professor, Professor).*

INTOBA is a double-blind peer-reviewed, open access journal that aims to share original and qualified scientific studies in the fields of social sciences, educational sciences, culture-arts and language on an international platform. With an interdisciplinary approach, our journal includes current discussions, research and applications in these fields..

CİLT | VOLUME 5 / SAYI | ISSUE 1 / HAZİRAN | JUNE 2025

YAYIN DİLİ / PUBLICATION LANGUAGE

Türkçe - English

Ücretsiz | Free of Charge

İMTYAZ SAHİBİ - YAYINCI | PROPRIETOR - PUBLISHER
Assist. Prof. Dr. Mehmet Nuri ŞANDA – Ardahan University

TASARIM | DESING
Oresoft Yazılım Ltd. Şti.

YÖNETİM YERİ VE YAZIŞMA ADRESİ
MANAGEMENT CENTER AND COMMUNICATION

www.intoba.org

info@intoba.org

intobadergisi@gmail.com

Sırrı Çelik Bulvarı No: 4 Kat: 9/124 Çekmeköy / İstanbul / Türkiye

İNTOBA'da yer alan makalelerdeki görüşler, bu görüşlerden doğabilecek hukuki ve cezai sorumluluklar, varsa yazım eksiklikleri ve hataları makale sahiplerine ait olup İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi'ni - İNTOBA'yı bağlamaz.

Bu dergide yayımlanan eserlerin telif hakları yazarlarına aittir. Bu nedenle İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi (İNTOBA) yazarlardan hakem değerlendirme ücreti talep etmez ve makalesi yayımlanan yazarlara ödeme yapmaz. Makaleler, Creative Commons Atıf-Gayriticari 4.0 (CC BY-NC) Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. Lütfen yazar ile iletişime geçmek için iletişim bilgilerinin yer aldığı eserin ilk sayfasına bakınız.

The opinions in the articles in INTOBA, the legal and criminal responsibilities that may arise from these opinions, and the spelling deficiencies and errors, if any, belong to the article owners and do not bind the Journal of Humanities and Social Sciences Academy - INTOBA.

The copyrights of the works published in this journal belong to their authors. For this reason, the Journal of Humanities and Social Sciences Academy - INTOBA does not demand a peer review fee from the authors and does not pay the authors whose articles are published. Articles are licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 (CC BY-NC) International Licence. Please see the first page of the manuscript for contact information to contact the author.

DERGİ BİLGİSİ

PUBLICATION
INFORMATION

İNTOBA

ISSN: 2791-6766

BAŞ EDİTÖR | EDITOR IN CHIEF

Emeritus Prof. Peter Benjamin Golden *Rutgers, The State University of New Jersey - USA*

EDİTÖR | EDITOR

Prof. Dr. Elçin İbrahimov *Karabakh University - Xankendi - Azerbaijan*

İNGİLİZCE DİL EDİTÖRLERİ | ENGLISH LANGUAGE EDITORS

Assoc. Prof. Dr. Fatma Köprülü *Near East University - Nicosia - TRNC (Cyprus)*

Assist. Prof. Dr. Bashir Saade *University of Stirling - Scotland - United Kingdom (UK)*

Science Expert. Zeynep Sav *Republic of Turkey Ministry of National Education - Ankara - Türkiye*

TÜRKÇE DİL EDİTÖRLERİ | TURKISH LANGUAGE EDITORS

Assist. Prof. Dr. Yasemin Çürük *Dogus University - İstanbul - Türkiye*

Assist. Prof. Dr. Hatice Veli *Istanbul Gelisim University - İstanbul - Türkiye*

ALAN EDİTÖRLERİ | AREA EDITORS

ANTROPOLOJİ

Prof. Dr. Antonella Minelli *University of Molise - Molise - Italy*

ÇEVİRİ BİLİM, DİL BİLİM, FİLOLOJİ

Prof. Dr. Natalia Luchianciuc *B.P. Hasdeu State University - Cahul - Republic of Moldova*

Assoc. Prof. Dr. Jozef Stefcik *University of Economics in Bratislava - Bratislava - Slovakia*

EDEBİYAT VE KÜLTÜREL MİRAS

Assist. Prof. Dr. Sandra Guglielmi *University of Molise - Molise - Italy*

EĞİTİM BİLİMLERİ VE PEDAGOJİ

Prof. Dr. Kulash Mamirova *Kazakh National Women's Teacher Training Univ. Kazakhstan*

MÜZİK - SANAT

Prof. Dr. Katarina Eric *University of Kragujevac - Kragujevac - Serbia*

TARİH

Assoc. Prof. Dr. Alev Duran *Istanbul Aydın Üniversitesi - İstanbul - Türkiye*

PSİKOLOJİ

Prof. Dr. Rejep Rejepov *Cyprus Aydın University - Kyrenia - TRNC (Cyprus)*

SOSYAL BİLİMLER

Assist. Prof. Dr. Yaroslav Pylypchuk *National Pedagogical Dragomanov University - Kyiv, Ukraine*

SOSYOLOJİ

Assist. Prof. Dr. Kateryna Bannikova *Kharkiv University of Humanities - Kharkiv - Ukraine*

EDİTÖR KURULU

BOARD OF EDITORS

İNTOBA

BİLİM KURULU | SCIENCE BOARD

Prof. Dr. Şerife Yorulmaz	Mersin University - Mersin - Türkiye	
Prof. Dr. Hasan Yürek	Mersin University - Mersin - Türkiye	
Prof. Dr. Martin Stokes	King's College London University - London - İngiltere	
Prof. Dr. Rabije Murati	University of Tetovo - Tetova - Republic of North Macedonia	
Prof. Dr. Selahattin Avşaroğlu	Necmettin Erbakan University - Konya - Türkiye	
Prof. Dr. Mirzana Pasic-Kodric	International University of Sarajevo - Bosnia and Herzegovina	
Prof. Dr. Nazife Aydınoglu	International Final University - Kyrenia - TRNC (Cyprus)	
Prof. Dr. Leila Mingazova	Kazan Federal University - Kazan - Russian Federation	
Prof. Dr. Kateryna G. Mykhaiylova	Kharkiv University of Humanities - Kharkiv - Ukraine	
Prof. Dr. Nadiia Stezhko	Kyiv National Economic University - Kyiv - Ukraine	
Prof. Dr. Selahattin Döğüş	Kahramanmaraş Sütçü İmam University - Kahramanmaraş - Türkiye	
Prof. Dr. Cildiz Urmanbetova	Kyrgyzstan-Turkey Manas University - Bishkek - Kyrgyzstan	
Prof. Dr. Amina Siljak-Jesenkovic	Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu - Bosnia and Herzegovina	
Prof. Dr. Lütviyye Asgerzade	Azerbaijan National Academy of Sciences - Baku - Azerbaijan	
Assoc. Prof. Dr. İbrahim Bozkurt	Mersin University - Mersin - Türkiye	
Assoc. Prof. Dr. Artea Panajotovic	Alfa BK University - Belgrade - Serbia	
Assoc. Prof. Dr. Jolita Dudaite	Mykolas Romeris University - Vilnius - Lithuania	
Assoc. Prof. Dr. Richard Szanto	University of Szeged - Szeged - Hungary	
Assoc. Prof. Dr. Saida Quliyeva	Baku State University - Baku - Azerbaijan	
Assoc. Prof. Dr. Dragica Zugic	University of Donja Gorica - Podgorica - Montenegro	
Assoc. Prof. Dr. Shahnoza Nazarova	Academy of Sciences of Uzbekistan - Uzbekistan	
Assoc. Prof. Gabriela Dubcova	University of Economics in Bratislava - Bratislava - Slovakia	
Assist. Prof. Dr. Girayalp Karakuş	Amasya University - Turkey	
Assist. Prof. Dr. Raziiakhan Abdieva	Kyrgyzstan-Turkey Manas University - Bishkek - Kyrgyzstan	
Assist. Prof. Dr. Radka Stolarikova	Czech University of Life Sciences Prague - Czech Republic	

BİLİM KURULU

BOARD OF SCIENCE

İNTOBA

HAKEM LİSTESİ

LIST OF REFEREES

İNTOBA

İ N T O B A

ISSN: 2791-6766

HAKEM LİSTESİ | LIST OF REVIEWERS

Prof. Dr. İbrahim Erdoğan

Niğde Ömer Halisdemir University – Niğde - Türkiye

ibrahimerdogdu23@hotmail.com

Prof. Dr. Elçin İbrahimov

Karabakh University – Xankendi – Azerbaijan

<https://orcid.org/0000-0002-1105-9345>

Assoc. Prof. Dr. Yılmaz Özkaya

Baskent University - Ankara – Türkiye

<https://orcid.org/0000-0001-9165-4664>

Assoc. Prof. Dr. Nilgün Nurhan Kara

Izmir Katip Celebi University - Izmir – Türkiye

<https://orcid.org/0000-0001-6168-5996>

Assoc. Prof. Dr. Alizade Memmedov

Baku State University - Baku – Azerbaijan

<https://orcid.org/0009-0000-5358-4271>

Assist. Prof. Dr. Durmuş Gür

Karabük University - Karabük – Türkiye

<https://orcid.org/0000-0002-9945-8825>

Assist. Prof. Dr. Vedat Kanat

A. Türkeş Science & Technology University - Adana - Türkiye

<https://orcid.org/0000-0002-6529-9491>

Assist. Prof. Dr. Qaisar Nasrat

Ibn Haldun University - Istanbul – Türkiye

<https://orcid.org/0000-0003-4676-8122>

Assist. Prof. Dr. Banu Çetin Ünal

Karadeniz Technical University – Trabzon – Türkiye

<https://orcid.org/0000-0003-2651-6286>

Assist. Prof. Dr. Nezahat Belen

Pamukkale University - Denizli – Türkiye

<https://orcid.org/0000-0003-4920-703X>

DERGİ HAKKINDA

ABOUT THE JOURNAL

İNTOBA

İNTOBA

İNTOBA, Uluslararası, çift kör hakemli, akademik, açık erişimli bir dergidir. İNTOBA Azerbaycan, Amerika Birleşik Devletleri, Bosna Hersek, İngiltere, İtalya, Kazakistan, Kırgızistan, KKTC. (Kıbrıs), Litvanya, Macaristan, Makedonya, Karadağ, Özbekistan, Rusya Federasyonu, Sırbistan, Slovakya, Türkiye ve Ukrayna'dan farklı disiplinlere mensup akademisyenleri bir araya getirmiştir.

AMAÇ

İNTOBA – İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi (Journal of Humanities and Social Sciences Academy), eleştirel bakış açılarını teşvik eden dergi, farklı disiplinlere mensup bilim insanlarının bilimsel niteliği yüksek çalışmalarını yayımlayarak alanındaki bilgi birikimine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

KAPSAM

İNTOBA – İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi Antropoloji, Çeviri Bilim, Dilbilim, Filoloji, Edebiyat ve Kültürel Miras, Eğitim Bilimleri ve Pedagoji, Müzik, Sanat, Psikoloji, Sosyal Bilimler, Sosyoloji, Uluslararası İlişkiler alanlarında yapılan özgün ve nitelikli bilimsel çalışmaları uluslararası bir platformda paylaşmayı amaçlayan, çift-kör hakemli, açık erişimli bir dergidir.

Yayımlanma Ayları

İNTOBA, **Haziran – Aralık**'ta yayımlanır.

AÇIK ERİŞİM

İNTOBA – İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi, bilimsel çalışmaların ilerleyebilmesi için BOAI - Budapeşte Açık Erişim Bildirgesi'nde yer alan, hakemli dergi literatürünün açık erişimli olması girişimini destekler ve yayımlanan tüm yazıları herkesin okuyabileceği ve indirebileceği bir ortamda ücretsiz olarak sunar. İNTOBA – İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi, editörler kurulu, yayın kurulu, danışma kurulu, yazarları ve hakemleri "Yayın Etiği Komitesi (Committee on Publication Ethics, COPE)" ve "Açık Erişim Dergiler Dizini (Directory of Open Access Journals, DOAJ)" gibi kuruluşlar tarafından belirlenmiş "Akademik Yayıncılıkta Şeffaflık İlkeleri ve En İyi Uygulamalar"a bağlı kalarak, akademik ve etik standartlarla uyumlu bir şekilde yayıncılıkta yanlış uygulamaların önüne geçmeyi taahhüt eder.

INTOBA

INTOBA is an international, double-blind peer-reviewed, academic, open-access journal. INTOBA has brought together academics from various disciplines from Azerbaijan, the United States of America, Bosnia and Herzegovina, England, Italy, Kazakhstan, Kyrgyzstan, TRNC (Cyprus), Lithuania, Hungary, Macedonia, Montenegro, Uzbekistan, the Russian Federation, Serbia, Slovakia, Turkey, and Ukraine.

AIM

INTOBA – Journal of Humanities and Social Sciences Academy, a journal that promotes critical perspectives, aims to contribute to the body of knowledge in its field by publishing high-quality scientific works of researchers from various disciplines.

SCOPE

INTOBA – Journal of Humanities and Social Sciences Academy is a double-blind peer-reviewed, open-access journal that aims to share original and high-quality scientific studies in the fields of Anthropology, Translation Studies, Linguistics, Philology, Literature and Cultural Heritage, Educational Sciences and Pedagogy, Music, Art, Psychology, Social Sciences, Sociology, and International Relations on an international platform.

Publication Months

*INTOBA is published in **June and December.***

OPEN ACCESS POLICY

INTOBA – Journal of Humanities and Social Sciences Academy supports the initiative for open access to peer-reviewed journal literature, as stated in the BOAI - Budapest Open Access Initiative, for the advancement of scholarly work, and provides all published articles free of charge in an environment where everyone can read and download them. INTOBA – Journal of Humanities and Social Sciences Academy, its editorial board, publication board, advisory board, authors, and reviewers are committed to preventing malpractice in publishing in accordance with academic and ethical standards by adhering to the "Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing" determined by organizations such as the "Committee on Publication Ethics (COPE)" and the "Directory of Open Access Journals (DOAJ)".

DERGİ HAKKINDA

ABOUT THE JOURNAL

İNTOBA

ARŞİV POLİTİKASI

İNTOBA - İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi (Journal of Humanities and Social Sciences Academy)'de yayımlanan tüm çalışmalar derginin kendi web sitesinde yazar ve araştırmacıların faydalanması amacıyla arşivlenmektedir. Dergide yayımlanan tüm makalelere ait üst veriler ve tam metinler XML ve .pdf formatında 3. parti bulut bir sunucuda erişime kapalı bir şekilde saklanmaktadır. ZENODO aracılığıyla tüm makaleler (.pdf) formatında ZENODO sunucularında saklanmakta ve makaleye verilen doi numaralarıyla erişime sunulmaktadır. Dergide yayımlanan tüm makaleler Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Milli Kütüphane bünyesindeki EYDES SİSTEMİ'ne yüklenmekte ve orada depolanmaktadır.

<https://www.millikutuphane.gov.tr/page/eydes>

ARCHIVE POLICY

All works published in INTOBA – Journal of Humanities and Social Sciences Academy are archived on the journal's own website for the benefit of authors and researchers. All metadata and full texts of articles published in the journal are stored in XML and .pdf formats on a closed-access, third-party cloud server. Through ZENODO, all articles (.pdf) are stored on ZENODO servers and made accessible with the doi numbers assigned to the articles. All articles published in the journal are uploaded to the EYDES SYSTEM within the National Library affiliated with the Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Turkey and stored there:

<https://www.millikutuphane.gov.tr/page/eydes>

DOI KULLANIMI

DOI, alıntılama yapmak ve elektronik dokümanlara bağlantı vermek için kullanılabilir. DOI, elektronik yayımlamanın başlangıcında yayımcı tarafından belgelere atanan, alfa-nümerik şeritlerden oluşur ve benzersizdir. Atanan DOI hiçbir şekilde değişmez. Bu sebeple, bir dokümandan alıntılama yapmak için uygun bir araçtır. İNTOBA (ISSN: 2791-6766), yazarlara, bir makalenin kendi kendine arşivleme (yazarın kişisel web sitesi) ve yayımlandıktan sonra kurumsal bir havuzda arşivleme için bir makalenin (yayıncı pdf) nihai yayınlanmış sürümünün kullanılmasına izin verir.

DOI USAGE

DOI can be used for citation and linking to electronic documents. DOI consists of unique alphanumeric strings assigned to documents by the publisher at the beginning of electronic publication. The assigned DOI never changes. Therefore, it is a suitable tool for citing a document.

İNTOBA (ISSN: 2791-6766) allows authors to use the final published version of an article (publisher pdf) for self-archiving (author's personal website) and archiving in an institutional repository after publication.

İNTİHAL POLİTİKASI

İNTOBA'ya gönderilen tüm çalışmalar Turnitin İntihal Tespit Programı ile taranmaktadır. Makalelerin intihal (benzerlik) oranı en fazla % 20 olmalıdır. Bu oranı geçen makaleler reddedilerek yazar(lar)ına iade edilir. Raporda makalelerin tek bir kaynağa benzeşim oranı %10 ve üzeri olamaz. Benzerlik oranı %20'in altında olsa da sorun görülen makalelerin değerlendirme süreci sonlandırılır. Tezden üretilen makalelerde benzerlik oranı % 30'u geçemez.

PLAGIARISM POLICY

All submissions sent to INTOBA are scanned with the Turnitin Plagiarism Detection Program. The plagiarism (similarity) rate of articles must be a maximum of 20%. Articles exceeding this rate are rejected and returned to the author(s). In the report, the similarity rate of articles to a single source cannot be 10% or higher. Even if the similarity rate is below 20%, the evaluation process of articles with identified issues is terminated. For articles derived from theses, the similarity rate cannot exceed 30%.

ETİK İLKELER VE YAYIN POLİTİKASI

INTOBA - İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi (Journal of Humanities and Social Sciences Academy), Committee on Publication Ethics (COPE), ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) yayın etiği ilkelerini benimsemiştir. Directory of Open Access Journals (DOAJ) ve Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönetmeliği tarafından yayınlanan Ulusal ve Uluslararası Etik Yayıncılık İlkeleri'ni benimsemiştir.

Editör ve Bilim / Yayın Kurulu Üyelerinin Dergide Makale Yayımlama Politikası:

- Derginin içeriğinin çeşitliliğini korumak ve diğer yazarlara daha fazla fırsat tanımak amacıyla derginin yayıncısı, baş editörü, editörleri, alan editörleri, yayın ve bilim kurulu üyeleri dergiye yayınlanmak üzere her yıl en fazla 1 (bir) makale gönderebilir.
- Her sayıda, dergi yönetiminden en fazla 2 (iki) kişinin makalesi yayınlanabilir. Daha fazlası yayınlanamaz.

DEĞERLENDİRME SÜRECİ

Ön Değerlendirme Süresi: Ön değerlendirme süreci 15 gün içinde tamamlanmaktadır. Ön değerlendirme sürecinden başarıyla geçen makaleler için hakem süreci başlatılmaktadır.

Çift Kör Hakem Süreci: Dergimiz çift kör hakem süreci yürütmektedir. Hakemlerin yazarlarla aynı kurumdan olmamalarına özen gösterilmektedir. Hakem ve yazarların isimleri titizlikle saklanmakta ve hiçbir şekilde açıklanmamaktadır.

Hakem Ataması ve Karar: Makalenin alanına göre ilk aşamada iki hakem tayin edilmektedir. Gelen raporlar doğrultusunda editör incelemesini yapmakta ve bir karara varmaktadır. Editör gerekli görürse ilave hakem görüşüne başvurabilmektedir. Bir ret ve bir majör/minör revizyon veya kabul kararı verilmesi halinde editör üçüncü bir hakem görüşüne gerek duymadan kendi değerlendirmesini yaparak makale hakkında karar alabilir.

MAKALE YAZIM KURALLARI

Dergimiz gönderilen makaleler APA 6 referans formatına uygun hazırlanmalıdır. Yayımlanmak üzere gönderilecek bilimsel çalışmaların EASE (European Association of Science Editors) ilkelerindeki esaslar (Başlık, Yazar Listesi, Özet, Anahtar Kelimeler, Giriş, Yöntem, Bulgular ve Sonuç) dikkate alınarak hazırlanmalıdır.

ETHICAL PRINCIPLES AND PUBLICATION POLICY

INTOBA - Journal of Humanities and Social Sciences Academy has adopted the publication ethics principles of the Committee on Publication Ethics (COPE) and ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors). It has adopted the National and International Ethical Publishing Principles published by the Directory of Open Access Journals (DOAJ) and the Council of Higher Education Scientific Research and Publication Ethics Directive.

Policy on the Publication of Articles by Editors and Science/Publication Board Members in the Journal:

- To maintain the diversity of the journal's content and provide more opportunities for other authors, the journal's publisher, editor-in-chief, editors, field editors, and members of the publication and science boards can submit a maximum of 1 (one) article each year for publication in the journal.
- In each issue, a maximum of 2 (two) articles from the journal management can be published. More than this cannot be published.

EVALUATION PROCESS

Preliminary Evaluation Period: The preliminary evaluation process is completed within 15 days. For articles that successfully pass the preliminary evaluation process, the refereeing process is initiated.

Double-Blind Peer Review Process: Our journal employs a double-blind peer review process. Care is taken to ensure that the referees are not from the same institution as the authors. The names of the referees and authors are meticulously kept confidential and are not disclosed in any way.

Referee Assignment and Decision: In the initial stage, two referees are assigned according to the field of the article. Based on the received reports, the editor conducts a review and makes a decision. If the editor deems it necessary, they may consult an additional referee. If one rejection and one major/minor revision or acceptance decision are received, the editor can make a decision about the article based on their own evaluation without needing a third referee's opinion.

ARTICLE WRITING GUIDELINES

Articles submitted to our journal must be prepared in accordance with the APA 6 reference format. Scientific works submitted for publication should be prepared taking into account the principles in the EASE (European Association of Science Editors) guidelines (Title, List of Authors, Abstract, Keywords, Introduction, Method, Findings, and Conclusion).

DERGİ HAKKINDA

ABOUT THE JOURNAL

INTOBA

İ N T O B A

ISSN: 2791-6766

DERGİ HAKKINDA

ABOUT THE JOURNAL

İNTOBA

MAKALENİN SAYFA TASARIMI

- Makalenin tümü Cambria yazı fontu ile A4 kağıt boyutunda yazılmalıdır.
- Sayfa yapısı olarak sağ, sol, alt ve üst kısımlardan 2,54 cm kenar boşluğu bırakılmalıdır.
- Satır aralıkları 1,15 cm şeklinde ayarlanmalıdır.
- Kapak sayfasındaki Türkçe ana başlık 11 punto, koyu ve büyük harfle; İngilizce ana başlık 11 punto, koyu, küçük harfle; özet abstract ve künyede kullanılan yazılarda 8 punto kullanılmalıdır.
- Makalenin iç bölümlerinde tüm yazılar 11 punto ile yazılmalıdır.
- Tablo, harita, fotoğraf, şekillerin başlık, içerik ve altında verilen kaynakları iki yana yaslı ve 10 punto ile yazılmalıdır.
- Sayfa en altında verilen dipnotlar da 10 punto ile yazılmalıdır.
- Paragraflar başında girinti bırakılmamalıdır.
- Paragraflar öncesi ve sonrasında 6nk boşluk bırakılmalıdır.
- Yazılarda ve kısaltmalarda Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu'na uyulmalıdır.
- Dergimizin Türkçe ve İngilizce "Örnek Makale Yazım Şablonu"na web sitemizdeki Formlar menüsünden ulaşabilirsiniz.

GİZLİLİK BİLDİRİMİ

Editor, değerlendirme sürecinde gizliliği korumalıdır. Yazarların çalışmaları, hakemlere ve yayın ekibi dışında hiçbir kişiye açıklanmamalıdır. Hakem raporları da gizli tutulmalı ve yalnızca ilgili kişilerle paylaşılmalıdır.

ÜCRET POLİTİKASI

İNTOBA, yazarlardan gönderim bedeli, makale işleme bedeli, yayım ve basım ücreti gibi isimler altında **hiçbir ücret almamaktadır**. Makale yayınlamak için de yazarlara ödeme yapılmamaktadır.

LİSANS

İNTOBA - İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi'nin, açık erişimli makaleleri Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC 4.0) ile lisanslıdır.

ARTICLE PAGE DESIGN

- The entire article must be written in Cambria font on A4 paper size.
- A margin of 2.54 cm should be left on the right, left, bottom, and top sides as the page layout.
- Line spacing should be set to 1.15 cm.
- The Turkish main title on the cover page should be 11 points, bold, and in uppercase letters; the English main title should be 11 points, bold, and in lowercase letters; the text used in the abstract and author information should be 8 points.
- All text in the body of the article should be written in 11 points.
- The titles, content, and sources given below tables, maps, photographs, and figures should be written in 10 points and justified.
- Footnotes given at the bottom of the page should also be written in 10 points.
- No indentation should be left at the beginning of paragraphs.
- A spacing of 6nk should be left before and after paragraphs.
- The Turkish Language Association's Spelling Guide should be followed in writings and abbreviations.
- You can access the Turkish and English "Sample Article Writing Template" of our journal from the Forms menu on our website.

CONFIDENTIALITY STATEMENT

The editor must maintain confidentiality during the evaluation process. Authors' work should not be disclosed to any individuals other than the reviewers and the publishing team. Reviewer reports must also be kept confidential and shared only with the relevant parties.

FEE POLICY

INTOBA does not charge authors any fees under names such as submission fee, article processing fee, publication fee, or printing fee. Authors are also not paid for publishing articles.

LICENSE

The open-access articles of INTOBA - Journal of Humanities and Social Sciences Academy are licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0).

İÇİNDEKİLER

CONTENTS

İNTOBA

İ N T O B A

ISSN: 2791-6766

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ARAŞTIRMA MAKALELERİ | RESEARCH ARTICLES

Sosyal Bilimler – Tarih | Social Sciences - History

Doğan Gün

Birinci Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı Devleti'nde Yaşanan Salgın Hastalıklar ve Afetler

1-13

Epidemics and Disasters in the Ottoman State During the First World War

Uluslararası İlişkiler - Hukuk - Tarih | International Relations – Law - History

Vusala Ahmadova

Uluslararası İnsancıl Hukukta "Yasadışı Savaşçılar"ın Hukuki Statüsü: I. ve II. Karabağ Savaşında Paralı Askerler ve Terör

14-29

The Legal Status of "Unlawful Combatants" in International Humanitarian Law: Mercenaries and Terror in the First and Second Karabakh Wars

Sosyal Bilimler – Tarih | Social Sciences – History

Tunay Karakök

Bizans İmparatorluğu'nda Evlilik Hukuku: Normlar, Uygulamalar ve Toplumsal Etkiler

30-45

Marriage Law in the Byzantine Empire: Norms, Practices, and Social Implications

Sosyal Bilimler – Tarih - Coğrafya | Social Sciences – History - Geography

Muhammed Aslaner

1957 Fethiye Depremi

&

Filiz Çolak

1957 Fethiye Earthquake

46-62

Dil - Kültür Çalışmaları | Language - Culture Studies

Zerif Gülahyeva

Kültürlerarası Yetkinlik – Sosyokültürel Beceri Oluşumuna Etki Eden Temel Faktörler

63-76

Intercultural Competence – Key Factors Affecting the Formation of Socio-Cultural Skills

Tunay Karakök

BİZANS İMPARATORLUĞU'NDA EVLİLİK HUKUKU: NORMLAR, UYGULAMALAR VE TOPLUMSAL ETKİLER

Marriage Law in the Byzantine Empire: Norms, Practices, and Social Implications

Özet: Bu makale, Bizans İmparatorluğu'nda Roma hukuk geleneğinden devralınan evlilik hukukunu incelemektedir. Evlilik, hem ailenin temeli hem de devletin bekasını sağlayan bir kurum olarak görülmüş; bu nedenle hukuki düzenlemelerle sıkı şekilde denetim altında tutulmuştur. Augustus dönemiyle başlayan reformlar, evlenme yaşı, sınıflararası evlilik, ahlaki sınırlar ve doğurganlığın teşviki gibi konulara yönelmiştir. Justinianos dönemiyle birlikte bireysel hakların gözetildiği, evlat edinme, soy bağı ve akrabalık engellerine dair daha detaylı hükümler getirilmiştir. *Kadının malvarlığı (dos)* ve *koca egemenliği (manus)* gibi kavramlar, evlilikte taraflar arasındaki hukuki ilişkileri şekillendirmiştir. Boşanma ise başta karşılıklı rızaya dayanmakta olup, Hristiyanlığın etkisiyle sınırlandırılmak istenmiş, ancak bu sınırlamalar sınırlı başarı göstermiştir. İmparatoriçe İrene'nin evlilikle ilgili düzenlemeleri, hukukun siyasal meşruiyet aracı olarak da kullanıldığını göstermektedir. Bu çerçevede Bizans evlilik hukuku, hukuki süreklilik ve dönüşüm bağlamında özgün bir karakter arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bizans Hukuku, Evlilik, Manus, Dos, Boşanma.

Abstract: This article examines the institution of marriage within the framework of civil law in the Byzantine Empire, inherited from Roman legal traditions. Marriage was regarded as both the foundation of the family and a means to ensure state continuity, and thus it was subject to strict legal regulation. Reforms initiated during the reign of Augustus addressed issues such as the legal age for marriage, inter-class unions, moral restrictions, and incentives for procreation. Under Justinian, the focus shifted toward protecting individual rights, with detailed regulations on adoption, lineage, and kinship-based impediments to marriage. Key legal concepts such as *manus (husband's authority)* and *dos (the woman's property)* shaped the economic and legal dynamics between spouses. Divorce, initially based on mutual consent, was later restricted under the influence of Christianity, though these efforts met with limited success. Legal enactments by Empress Irene further demonstrate how marriage law could serve as a tool for political legitimacy. Overall, Byzantine marriage law reveals a distinctive character that reflects both the continuity of Roman jurisprudence and its transformation through religious and imperial influence.

Keywords: Byzantine Law, Marriage, Manus, Dos, Divorce.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Doktor Öğretim Üyesi, Tarih Bölümü, Edebiyat Fakültesi, Bartın Üniversitesi, Bartın-Türkiye, tkarakok@bartin.edu.tr

Atf için / How to cite this article (APA 6): Karakök, T. (2025). Bizans İmparatorluğu'nda Evlilik Hukuku: Normlar, Uygulamalar ve Toplumsal Etkiler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Akademik Dergisi*, 5(1), 30-45.

Lisans / Licence: Bu eser Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15495808>

INTOBA, Haziran/June 2025; 5(1), 30-45.

ISSN: 2791-6766 - www.intoba.org

MAKALE GEÇMİŞİ / ARTICLE HISTORY

Gönderim (Received): 28.02.2025

Revizyon (Revised): 20.04.2025

Kabul (Accepted): 06.05.2025

GİRİŞ

Evlilik, yalnızca bireylerin özel yaşamlarını düzenleyen bir müessese olmaktan öte, tarih boyunca toplumsal yapının, ekonomik işleyişin ve siyasal düzenin en temel bileşenlerinden biri olmuştur. Roma hukuk geleneğinde evlilik kurumu, devletin bekası ve aile düzeninin sürekliliği açısından merkezi bir öneme sahipti. Roma yurttaşları için evlilik, yalnızca bireylerin karşılıklı rızasıyla oluşan bir birliktelik değil; aynı zamanda mülkiyetin, soyun, ahlakın ve toplumsal hiyerarşinin yeniden üretildiği hukuki bir sistemdi. Bu sistem, Doğu Roma yani Bizans İmparatorluğu döneminde de devam etmiş, ancak özellikle Hristiyanlığın etkisiyle yeni normlar ve sınırlar içerisinde yeniden tanımlanmıştır.

Bizans hukukunun temel kaynaklarından biri olan *Corpus Iuris Civilis*, Justinianus döneminde sistemleştirilmiş ve evlilik kurumuna dair düzenlemeler bu külliyyatın önemli bir parçasını oluşturmuştur. Roma'daki *ius civile*'den devralınan evlenme yaşı, evlilik ehliyeti, akrabalık engelleri gibi teknik unsurların yanı sıra, Hristiyan inancı doğrultusunda tek eşlilik, üçüncü evliliğin yasaklanması ve evliliğin kutsallığı gibi dini temelli ilkeler Bizans hukukuna yön vermiştir. Özellikle kadınların hukukî konumunu etkileyen *manus* (koca egemenliği) ve *dos* (kadının getirdiği mal) kavramları, Bizans toplumunun sosyal ve iktisadi yapısını anlamada kilit rol oynamaktadır (Koschaker ve Ayiter, 1971, ss. 302-303, 312-313).

Evlilik yalnızca özel hukukla sınırlı bir alan olarak kalmamış, Bizans İmparatorluğu'nda siyasal iktidarın araçsallaştırdığı bir olguya da dönüşmüştür. İmparatoriçe İrene'nin evlilikle ilgili düzenlemeleri, hukukun yalnızca ahlaki değil, siyasi meşruiyet üretme aracı olarak da kullanıldığını açık biçimde ortaya koymaktadır. Evliliğe dair alınan kararlar, dönemin siyasal dengelerine ve iktidar mücadelelerine doğrudan etki edebilmiştir (Koçak, 2020, s. 747; Necipoğlu, 2011, s. 49).

Modern araştırmalar, Bizans evlilik hukukunun Roma'nın *Ius Civile* geleneği ile Hristiyan öğretilerinin sentezinden doğduğunu vurgular (Evans, 2002, s. 47; Laiou, 1993, s. 66). Özellikle İmparator Justinianus döneminde (527-565) yapılan reformlar, evliliği devlet kontrolü altına alırken, kilisenin ahlaki sınırlarını da yasalara entegre etmiştir. Bu çerçevede, *Corpus Iuris Civilis* gibi metinler, evlenme yaşı, akraba evlilikleri ve boşanma gibi konularda kesin kurallar getirmiştir. Diğer yandan, İmparatoriçe İrene (797-802) gibi figürler, evlilik yasalarını siyasi meşruiyet aracı olarak kullanmış; örneğin üçüncü evlilikleri yasaklayarak hanedan içi çatışmaları kontrol altına almaya çalışmıştır (Koçak, 2020, s. 29).

Bu makale, Bizans evlilik hukukunun temel dinamiklerini üç boyutta incelemeyi amaçlamaktadır:

Roma mirası (Manus kurumu ve Dos uygulaması),

Hristiyanlığın normatif etkisi (monogami vurgusu, boşanma kısıtlamaları),

Toplumsal cinsiyet rolleri (kadının mal varlığı ve hukuki ehliyeti).

Manus ve *Dos* gibi kavramlar, Bizans'ta kadının ekonomik ve hukuki konumunun nasıl sınırlandırıldığını gösterirken, aynı zamanda Roma'nın ataerkil yapısının sürekliliğine de işaret etmektedir. Bu çalışma, Bizans hukukunun evlilik kurumuna yaklaşımını hem birincil kaynaklar (*Corpus Iuris Civilis*) hem de modern literatür (Harries, 1999, s. 57; Arjava, 1996, s. 38) ışığında analiz ederek, Orta Çağ hukuk tarihindeki bu kritik kesiti yeniden değerlendirmeyi hedeflemektedir. Devamında ise Roma'dan Bizans'a evlilik hukukunun geçirdiği dönüşümü hem hukuki süreklilik hem de sosyal-kültürel farklılaşmalar bağlamında ortaya koymaktır. Evlilik kurumunun temel yapı taşları olan evlenme ehliyeti, *manus*, *dos*, boşanma ve miras gibi unsurlar,

kaynak metinler ve tarihsel gelişmeler ışığında analiz edilecek; ayrıca Bizans toplumunun bu hukuki çerçeve içerisindeki pratikleri değerlendirilecektir. Böylece hem Roma hukukunun mirası hem de Bizans'ın özgün katkıları üzerinden, evlilik hukukunun tarihsel gelişimi bütüncül bir yaklaşımla ele alınacaktır.

ROMA HUKUKUNDAN BİZANS'A EVLİLİK NORMLARI

Roma İmparatorluğu'nun çöküşüyle birlikte Batı Roma, 476'da sona ererken, Bizans İmparatorluğu (Doğu Roma İmparatorluğu) yaşamaya devam etti. Bizans İmparatorluğu, Roma hukukunun temellerini korumakla birlikte, zaman içinde kendine özgü hukuki düzenlemeler de geliştirmiştir. Evlilik hukuku, bu dönüşümün önemli alanlarından biri olmuş, Roma'daki evlilik normları Bizans'a taşınmış, ancak yeni dini, toplumsal ve kültürel koşullara göre yeniden şekillenmiştir (Yıldız, 2020, s. 911).

Bizans İmparatorluğu, Roma hukukunun temel ilkelerini benimsemiş ve bu hukukun öğeleri Bizans'ın hukuk sisteminde uzun bir süre varlık göstermiştir. Roma'da evlilik hem hukuki hem de toplumsal bir sözleşme olarak kabul edilirken, Bizans'ta Hristiyanlığın etkisiyle evlilik aynı zamanda kutsal bir bağ olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Roma hukukundaki temel evlilik normları, Bizans hukukunda belirgin değişikliklere uğramasa da Hristiyanlık öğretilerinin etkisiyle moral ve dini boyutlar önemli bir yer tutmuştur (Erdoğan, 2015, s. 100).

Roma'da, evlilik, genellikle manus (erkek tarafından kadının hakları ve mülkiyeti üzerinde kontrol sağlanması) ya da sine manu (kadının ailesinin mal varlığı üzerinde bağımsızlık) gibi farklı biçimlerle uygulanıyordu. Bizans'ta ise, manus evliliği esasen kaldırılmış ve daha çok sine manu evliliği tercih edilmiştir (Buckland, 1921, III, s. 190).

Bizans İmparatorluğu'nda, evlilik, yalnızca hukuki bir kurum değil, aynı zamanda Hristiyanlık öğretilerine dayalı olarak kutsal bir birleşme olarak kabul edilmiştir. Hristiyanlığın evliliği kutsal kabul etmesi, Roma'daki evlilik anlayışından belirgin bir ayrılmadır. Bu dönüşüm, Bizans hukukunun evlilikle ilgili temel normlarını etkilemiş ve Hristiyanlık, evliliği Tanrı'nın iradesine uygun bir düzen olarak tanımlamıştır (Barker, 1995, s. 57-62). Bizans'ta evlilik, ruhsal bir birliktelik olarak kabul edilirken, Roma'daki toplumsal düzenin gereksinimleri doğrultusunda evliliğin hukuki yönü de önemli olmaya devam etmiştir (Codex Justinianus, 2016, V, s. 12). Bizans'ta evliliği düzenleyen yasal metinler, özellikle Codex Justinianus'ta yer alan hükümlerde, evliliğin yalnızca dünyevi bir ilişki olmadığını, aynı zamanda Tanrı'nın emirlerine dayalı bir birliktelik olduğuna vurgu yapılmıştır.

*"Nuptiae sunt coniunctio maris et feminae et consortium omnis vitae, divini et humani iuris communicatio."*¹ (Codex Justinianus, 2016, V, s. 553).

Roma hukukunda kadının rolü ve hakları, evliliğin biçimine ve manus durumuna bağlı olarak değişkenlik gösterirken, Bizans'ta kadının evlilik içindeki rolü daha da belirginleşmiş ve kadın, evliliğin eşit bir ortağı olarak kabul edilmiştir. Bizans'taki evlilik düzenlemeleri, kadının eşit haklarla evlilikte yer almasına olanak sağlamış, aynı zamanda kadının mülk edinme ve miras hakkı da korunmuştur (Codex Justinianus, 2016, V, ss. 1, 17). Kadınlar, boşanma durumlarında da bazı haklara sahipti ve özellikle imparatorluk ailesinde bu haklar daha geniştir.

Evlilik içindeki kadın hakları, Roma'daki manus evliliği sisteminden farklı olarak, Bizans'taki evliliklerde kadının daha bağımsız ve özgür bir konumda olmasını sağlamıştır. Manus uygulamasının Bizans'ta yerini daha çok sine manu evliliğine bırakması, kadının ailesine ait malları üzerinde daha fazla hakka sahip olmasını mümkün kılmıştır (Kocakuşak, 2011, s. 27).

Roma hukukunda boşanma, genellikle bir evlilik sözleşmesinin sona erdirilmesi şeklinde gerçekleşirken, Bizans'ta boşanma daha katı kurallara bağlanmıştır. Bizans hukukunda, özellikle Hristiyanlık inançları nedeniyle boşanma, çok daha zorlaştırılmış ve evliliğin sona erdirilmesi yalnızca ciddi sebeplerle mümkün kılınmıştır. Evliliğin sona erdirilmesi, Bizans'taki dini normlara

¹ Evlilik, erkek ve kadının birleşmesi ve tüm yaşamın ortaklığıdır; ilahi ve insani hukukun paylaşımıdır.

ve ahlaki değerlere aykırı bir durum olarak kabul edilmiştir (Codex Justinianus, 2016, V, ss. 2, 8). Öyle ki boşanmanın sebepleri Bizans'ta, özellikle eşin sadakatsizliği, fiziksel ya da duygusal şiddet gibi durumlarla sınırlıydı. Ancak boşanmanın gerçekleşmesi, sadece dini otoritelerin onayıyla yapılabiliyor ve genellikle boşanmış bireylerin yeniden evlenmesi konusunda katı kurallar getirilmiştir.

Bizans hukukunda, evliliğin çeşitli hukuki yönleri detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. *Codex Justinianus*'ta, evliliğin doğurduğu mal rejimleri, kadının mülk hakları, çocukların velayeti ve miras hakları gibi konulara dair pek çok hüküm bulunmaktadır. Bizans İmparatoru I. Justinianus, evliliği yalnızca toplumun düzenini değil, aynı zamanda Tanrı'nın iradesini gerçekleştiren bir kurum olarak kabul etmiştir (Codex Justinianus, 2016, V. s. 12).

Evliliğin mal rejimleri, Roma hukukundaki prensiplere büyük ölçüde bağlı kalmakla birlikte, Bizans'ta kadınların mal varlıkları üzerindeki hakları daha fazla korunmuş ve evlilik içerisinde mal paylaşımı, genellikle kadının lehine düzenlenmiştir. Evlilikten doğan çocuklar, babalarından miras alırken, kadınlar ise kendi mal varlıklarını yönetme hakkına sahip olabilmişlerdir.

Roma'dan Bizans'a geçişle birlikte, evliliğin hukuki ve toplumsal yönlerinde önemli değişiklikler olmuştur. Roma hukukunda bir toplumsal sözleşme olarak kabul edilen evlilik, Bizans'ta Hristiyan inançlarının etkisiyle kutsal bir birleşim olarak kabul edilmiştir. Kadının statüsü, evlilikteki hakları ve boşanma konuları, Bizans hukukunda daha fazla korunmuş ve özellikle dini normlara dayalı olarak şekillenmiştir. Ancak, Roma hukukunun temelleri Bizans'taki evlilik normlarında hala güçlü bir şekilde varlığını sürdürmüş, birçok hukuki düzenleme Roma geleneğini izleyerek evlilik kurumunu şekillendirmiştir.

BİZANS'TA HUKUK KAYNAKLARI

Bizans İmparatorluğu, yaklaşık bin yıl süren varlığı boyunca zengin bir hukukî gelenek oluşturmuştur. Bu gelenek, Roma hukukunun devamı niteliğinde olmakla birlikte, zamanla Hristiyanlık, yerel gelenekler ve imparatorluk ihtiyaçlarına göre dönüşüme uğramıştır. Hukuk, Bizans'ta yalnızca dünyevî düzenin bir aracı değil, aynı zamanda Tanrısal düzenin bir yansıması olarak görülmüş; bu sebeple hukuk kaynakları hem seküler hem de dini etkilerle şekillenmiştir (Mumcu, 2018, s. 81; Eyice, 2005, ss. 66-67).

Bizans hukuku, temelini Roma hukukundan alır. İmparatorluğun doğu kanadı olan Bizans, özellikle Doğu Roma'da gelişen hukuk geleneğini sürdürmüş ve Latin Roma hukukunun sistematik yapısını büyük ölçüde muhafaza etmiştir (Mumcu, 2018, s. 66). Bu bağlamda en önemli kaynak, İmparator I. Justinianus (527-565) döneminde derlenen *Corpus Iuris Civilis*² olmuştur.

Corpus Iuris Civilis dört ana bölümden oluşur:

² Roma hukukunun en kapsamlı derlemesi olan *Corpus Iuris Civilis*, İmparator I. Justinianus'un öncülüğünde 528-534 yılları arasında hazırlanmış olup, Bizans hukuk sisteminin temel taşlarından biri olmuştur. Başlangıçta sadece *Corpus Iuris* olarak anılan bu külliyat, daha sonra kilise hukukuyla karışmaması için "Civilis" ekiyle anılmıştır. Dört ana bölümden oluşan bu derlemede (*Institutiones, Digesta, Codex, Novellae*), özellikle *Codex Iustinianus* ve *Novellae*, evlilik hukuku bakımından dikkat çekici düzenlemeler içermektedir. Justinianus'un hukuk reformu, sadece hukuki birliği sağlamakla kalmamış, aynı zamanda Hristiyanlıkla yoğrulmuş bir evlilik anlayışının hukukî zeminini oluşturmuştur. Bu süreçte evlilik, tarafların iradesiyle kurulan bir sözleşme olmaktan çıkıp, kilise tarafından kutsanan bir kurum haline gelmiştir. *Novellae*'deki düzenlemeler, evlilik aktinin rıza, yaş, akrabalık derecesi ve sosyal statü gibi unsurlarla sınırlandırıldığını göstermektedir. Her ne kadar derlemenin amacı sistematik bir yasa metni oluşturmak olsa da, modern hukuk sistemlerindeki "genelden özele" yapı tam anlamıyla uygulanmamıştır. Buna rağmen *Corpus Iuris Civilis*, Bizans dünyasında sadece hukuki bir kaynak değil, aynı zamanda teorik ve pedagojik bir temel eser olarak kullanılmıştır. Özellikle kadınların evlilik, boşanma ve miras gibi alanlardaki haklarının belirlenmesinde bu metnin büyük etkisi olmuştur (Ödekan, 2009, s. 66; Keskin, 2014, ss. 602-603; Orhun, 2015, ss. 271-273).

Institutiones (Öğreti Kitabı)³: Gaius'un *Institutiones*'inden esinlenerek hazırlanmış bir öğrenci kitabıdır (Justinianus, *Institutiones, Praefatio*).

Digesta ya da *Pandectae*⁴: Roma hukukçularının eserlerinden yapılan alıntıların sistemli bir derlemesidir.

*Codex Justinianus*⁵: İmparatorluk dönemine ait kanunların toplandığı resmî yasa derlemesidir.

Novellae Constitutiones (Yeni Kanunlar)⁶: Justinianus'un tahta çıktıktan sonra yayınladığı yeni yasa ve düzenlemeleri içerir. Bu eserler, Bizans hukukunun temelini oluşturmuş ve yüzyıllar boyunca hukukçular tarafından kullanılmıştır (Buckland, 192, s. 213).

Bizans hukukunun bir diğer önemli kaynağı, imparator fermanlarıdır. İmparator, Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi kabul edildiğinden, onun çıkardığı yasalar ilahi iradenin ifadesi olarak görülürdü. Bu fermanlar gerek *Novellae* içerisinde gerekse sonraki dönem derlemelerde *nomos* (νόμος, yasa) adı altında yer alır. Özellikle IX. yüzyılda III. Leo'nun (717-741) çıkardığı *Ecloga* ve VI. Leon (886-912) döneminde yayımlanan *Basilika*, bu imparatorluk yasalarının en belirgin örneklerindedir. *Ecloga*, Latince yerine Yunanca yazılmış ilk yasa kitabı olup, daha sade ve Hristiyan ahlakına dayalı hükümler içerir (*Ecloga*, 2017, ss. V-VII). *Basilika* ise Justinianus hukukunun sistematik bir Yunanca versiyonudur ve 60 kitaptan oluşur (Zepos & Zepos, 1897, LX, s. 1).

Bizans'tan günümüze ulaşan en önemli hukuki metinlerden biri *Ecloga* yasalarıdır. İlk kez Yunanca kaleme alınmış olan bu metin, aynı zamanda Bizans'ta yayımlanan ilk medeni hukuk

³ *Codex* ve *Digesta* gibi kapsamlı eserlerin ağırlığı nedeniyle, daha sade ve öğretici bir hukuk metnine ihtiyaç duyulmuş; bu doğrultuda Tribonianus başkanlığındaki komisyon, Gaius'un klasik döneme ait *Institutiones* eserini temel alarak yeni bir *Institutiones* hazırlamıştır. 21 Kasım 533'te *Imperatoriam* adlı fermanla yürürlüğe giren bu eser, hem bir ders kitabı hem de resmî bir kanun niteliği taşımaktadır. Dört kitaptan oluşan *Institutiones*, şahıslar, mülkiyet ve vasiyet mirası, vasiyetsiz miras ve sözleşmeler, haksız fiiller ve davalar gibi temel hukuk konularını sistematik bir şekilde sunar. Açık ve öğretici yapısıyla Roma hukukunun kavranmasında büyük kolaylık sağlamış, Justinianus'un hukuk reformlarının temel taşlarından biri olmuştur (Orhun, 2015, s. 276).

⁴ İmparator I. Justinianus, 530'da kurduğu komisyonla, Roma hukukunun klasik dönemine ait hukukçuların eserlerini derleyip düzenlemiş ve *Digesta* (ya da *Pandectae*) adlı hukuk külliyyatını oluşturmuştur. 533'te yayımlanan bu eser, 39 hukukçunun görüşlerine dayanır ve 50 kitaptan oluşur. *Digesta*, somut davalar için doğrudan yasa değil, teorik yorumlar ve örnek olaylar içerdiğinden, daha çok hukuk eğitimi ve bilimsel bilgi üretimi açısından önemlidir. Roma hukukunun temel metinlerinden biri olan *Digesta*, aynı zamanda Justinianus'un hukuk reformlarının en değerli bileşenidir (Orhun, 2015, ss. 274-275).

⁵ İmparator I. Justinianus, 528'de yayımladığı *Haec Quae Necessaria Fermanı* ile Roma hukukunu gözden geçirmek ve sistematik bir derleme oluşturmak amacıyla büyük bir hukuk reformu başlatmıştır. Bu amaçla, Tribonianus başkanlığında bir komisyon kurulmuş, önceki hukuk derlemeleri esas alınarak, geçerliliğini yitirmiş hükümler ayıklanıp yeni bir düzenleme yapılmıştır. İlk *Codex Iustinianus*, 529'da yayımlanmış ancak günümüze ulaşmamıştır. İkinci versiyon ise *Codex Iustinianus Repetitae Praelectionis* olarak hazırlanmış ve daha kapsamlı bir yapıya sahiptir. Bu derleme, Bizans ve sonraki Avrupa hukuk sistemleri için temel teşkil etmiş ve *Corpus Iuris Civilis*'in önemli bir parçası olmuştur (Orhun, 2015, ss. 274-275).

⁶ Justinianus'un 534-565 yılları arasında, *Codex*, *Digesta* ve *Institutiones*in tamamlanmasının ardından yayınladığı yeni buyruklara *Novellae Constitutiones* (Yeni Kanunlar) adı verilmiştir. Bu buyruklar, Justinianus tarafından *Corpus Iuris Civilis*'in dördüncü ve tamamlayıcı bölümü olarak kabul edilmiştir; ancak resmî bir koleksiyon hâline getirilmemiştir. Orta Çağ'da özel koleksiyonlar şeklinde derlenmiş olan *Novellae*'lerin en kapsamlı nüshasında 168 ferman yer almakta, tekrarlar ve çeviriler çıkarıldığında bu sayı esasen 165'tir. Özellikle miras ve aile hukuku alanlarında önemli değişiklikler getiren *Novellae*, sosyal adalet vurgusuyla da dikkat çeker; burada yoksullar, haklarını koruyacak güçlü destekçilerden yoksun oldukları ve imparatora doğrudan seslerini duyuramadıkları için savunmasız bir toplumsal grup olarak tanımlanır. Bu bağlamda *Novellae*, yalnızca ekonomik değil, toplumsal adaletle yönelik düzenlemeler içeren metinlerdir (Orhun, 2015, s. 277).

yasası olma özelliğini taşır. İmparator III. Leon ve oğlu VI. Konstantinos tarafından, İsauria Hanedanlığı döneminde yayımlanan Ecloga, sadece dinsel alandaki reformlarıyla değil, hukuk, ordu ve eğitim gibi geniş alanlarda yaptıkları yeniliklerle tanınan bu iki reformist hükümdarın eseridir. Söz konusu reformlar kapsamında, rüşveti önlemek amacıyla yargı mensuplarına maaş bağlanmış, eğitim sistemi laikleştirilmiş ve askeri düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Eyice, 2005, s. 81). Ecloga, Justinianus döneminin hukuki mirasına bir son vererek yeni bir sistem getirmiştir; doğrudan Codex'lerin bir tekrarı olmamakla birlikte, mevcut yasaları sadeleştirip düzenleyen bir yapıya sahiptir. Toplam 18 bölümden oluşan bu metin, özellikle medeni hukuk, miras ve ceza hukuku konularına geniş yer ayırarak Bizans hukukunun uygulama pratiğini derinlemesine etkilemiştir (Ozansoy, 1990, ss. 183-185).

*"Γαμος συνίσταται δια συμφωνίας ανδρος και γυναικος, μετριου προικος και εγγραφου συμφωνίας."*⁷ (Ecloga, 2017, s. 726).

Ecloga yasalarında hem Hristiyanlık öğretisinin hem de yerel hukuki geleneklerin izleri açıkça görülmektedir. Evlilik ve boşanma düzenlemelerinde kimi zaman eşlerin rızasıyla boşanma yasaklanarak Hristiyan değerlerine uygunluk gözetilirken, kimi zaman da yerel uygulamalara dayalı hükümler öne çıkar. Evliliğin geçerli sayılabilmesi için çeyiz anlaşmasının yapılmış olması ve hukuki prosedürlerin tamamlanması, yani nikâhın uygun şekilde kıyılması şart koşulmuştur; aksi hâlde evlilik hükümsüz sayılır. Ecloga, yazılı hukuk kadar örfi ve teamül hukukuna da önem verir; örneğin zorda kalan, destekten yoksun bir kişinin yazılı nikâh olmadan, şahit, papaz veya aile onayı olmaksızın evlenmesi hâlinde, bu kişiye evin reisliği tanınmaktadır. Ayrıca nişan konusuna da özel hükümler getirilmiş; yazılı anlaşmayla yapılan bir nişanın haksız şekilde bozulması hâlinde, karşı tarafa tazminat ödeme yükümlülüğü getirilmiştir. Nişan, yalnızca Ortodoks Hristiyanlar için geçerli sayılırken, çocuklar için yedi yaş itibarıyla hukuki bir bağ doğurabilmektedir. İki yılı aşan nişan durumlarında evliliğe gidilmemesi hâlinde ise sorumluluğun erkeğe ait olduğu kabul edilmiştir (Ortaylı, 1998, s. 46-51; Ozansoy, 1990, ss. 193-197).

Ecloga yasalarına göre erkekler 15, kızlar ise 13 yaşını doldurmadıkça "erişkin" sayılmaz ve bu yaşın altındakiler "yeni yetme" olarak tanımlanır; ayrıca bu yaş grubundakiler yazılı işlem yapmaya ehil kabul edilmezler. Asgari evlilik yaşı erkekler için 14, kızlar için ise 12 olarak belirlenmiştir. Yunan hukuk geleneğini sürdüren Ecloga, evlat edinmede velayet yaşını 25 olarak kabul eder. Bir diğer önemli hükme göre, bir kölenin hür bir bireyle evlendirilmesi durumunda kölelik statüsünden çıkarak özgürlüğüne kavuşması mümkündür. Bu yönüyle Ecloga, köle ile hür bireylerin evliliklerine izin veren ve onları hukuki eşitliğe yaklaştıran ilk yasa kitabı niteliğindedir. Bu yaklaşım, ilerleyen dönemlerde İmparator VI. Leon'un Novella 101'i ve I. Aleksios Komnenos'un 1095 tarihli Novella 35'i ile sürdürülmüş ve köle-hür evlilikleri yasal hâle getirilmiştir. Aynı zamanda Ecloga, Hristiyanlıkla uyumlu olarak evliliği kısıtlayan koşulları artırmış; Justinianus döneminde dördüncü dereceye kadar olan kan bağı evlilik yasağı, bu metinle altıncı dereceye kadar genişletilmiştir (Ozansoy, 1990, ss. 198-200).

Hristiyanlığın devlet dini olmasıyla birlikte, kilise hukuku da hukuk kaynakları arasına girmiştir. Özellikle evlilik, boşanma, miras, zina ve dinî hayatla ilgili meselelerde kilise kuralları belirleyici rol oynamıştır. *"Απολυσις γαμου γινεται μονον δια πορνειαν, ανδροφονιαν, ή επιβουλην κατα του βασιλεως."*⁸ (Ecloga, 2017, s. 726). Bu bağlamda, *Nomokanon* adı verilen derlemeler önemli bir

⁷ Evlilik, erkek ve kadının anlaşmasıyla, makul bir çeyiz ve yazılı sözleşme ile kurulur.

⁸ Boşanma yalnızca zina, cinayet veya imparatora suikast planı durumunda geçerlidir.

yere sahiptir. Nomokanonlar, kilise kuralları (kanon) ile imparatorluk yasalarını (nomos) birleştirerek sistematik hale getirmiştir. En bilinen örneklerden biri, VII. yüzyılda Patriarch Photius tarafından hazırlanan *Nomokanon in 14 Titles* adlı eserdir. Bu derleme hem ruhban sınıfına hem de laik mahkemelere kılavuzluk eden bir metin olarak kullanılmıştır (Photius, 1911, ss. VII-XI).

Bizans hukukunun uygulaması sırasında, hukuki metinlere yapılan şerhler (scholia) ve yorumlar da önemli birer kaynak haline gelmiştir. Bu şerhler, özellikle Basilika üzerine yazılmış ve mahkemelerde uygulamaya yön vermiştir. Örneğin, XI. yüzyılda Michael Psellos gibi hukukçuların Basilika'ya yaptığı yorumlar hem hukuki kavrayışı geliştirmiş hem de pratik uygulamaları belirlemiştir. Ayrıca Bizans'ta hukuk, özellikle Konstantinopolis Üniversitesi'nde öğretilmiş; hukuk eğitimi, Justinianus'un *Institutiones* kitabı ile başlamış, *Digesta* ve *Codex* üzerinden ilerlemiştir (Codex Justinianus, 2016, s. 66; Eyice, 2005, s. 104).

Hukukî sistemin katı yapısına rağmen, Bizans'ta yerel gelenekler de hukuk uygulamasını etkilemiştir. Taşrada yaşayan halkın örf ve adetleri, çoğu zaman resmi yasalarla iç içe geçmiş, yerel yönetimlerin (örneğin temalar) hukuk uygulamaları, merkezin kontrolünün sınırlı olduğu yerlerde belirleyici olmuştur. Bu nedenle, uygulamada halkın alıştığı örfi düzen ile yazılı yasalar arasında bir denge kurulmuştur (Kazhdan, 1991, ss. 57-66).

Bizans hukuk sistemi, Roma hukukunun güçlü temelleri üzerine inşa edilmiş, ancak zamanla Hristiyanlık ve yerel geleneklerin etkisiyle dönüşmüştür. İmparator fermanları, kilise kuralları, resmi derlemeler ve hukuki yorumlar, Bizans'ta hukuk düzeninin temel yapı taşlarını oluşturmuştur. Bu hukukî zenginlik, sadece Bizans'ta değil, Orta Çağ Latin dünyası ve İslam hukuk geleneği üzerinde de etkili olmuş; Justinianus'un eserleri, Batı'da XI. yüzyıldan itibaren yeniden keşfedilerek Avrupa hukukunun şekillenmesinde rol oynamıştır (Arslan, 2016, ss. 115-117).

BİZANS EVLİLİK HUKUKUNUN TEMEL UNSURLARI

Bizans İmparatorluğu'nda evlilik hem hukuki hem de dini yönleriyle kapsamlı bir kurumsal yapıya sahiptir. Roma hukukunun mirasını devralan Bizans, evliliği yalnızca bir toplumsal sözleşme olarak değil, aynı zamanda Tanrı'nın iradesine uygun bir kutsal birliktelik olarak değerlendirmiştir. Bu anlayış doğrultusunda şekillenen Bizans evlilik hukuku, Roma dönemine kıyasla daha ahlaki ve dini temellere dayalı bir yapı arz eder (Akyürek, 2014, s. 41).

Bizans hukukunda evlilik (gamos), bir erkek ile bir kadın arasında karşılıklı rıza ile kurulan ve kilise tarafından kutsanan bir birliktelik olarak tanımlanır. Bu anlayış hem Roma hukukundan hem de Hristiyan teolojisinden izler taşır (Akyürek, 2014, s. 71). Roma'da evlilik sivil bir sözleşmeyken, Bizans'ta evlilik, Tanrı'nın huzurunda gerçekleştirilen bir akit olarak kabul edilmiştir (Codex Justinianus, 2016, V. ss. 1-4). VI. yüzyılda İmparator Justinianus döneminde yapılan düzenlemelerde, evliliğin geçerliliği için karşılıklı rıza ve hukuki ehliyet yeterli görülmeyle birlikte, zamanla kilise nikâhı da zorunlu hale gelmiştir. X. yüzyılda Basilika'da evlilik için dini törenin bir parçası olan kutsama şartı açıkça belirtilmiştir (Basilika, 2017, XXXI, ss. 1-7).

Evliliğin geçerli olabilmesi için tarafların hukuken evlenebilir durumda olmaları gerekmektedir. Hukuki ehliyet yaşı erkekler için genellikle 14, kadınlar için 12 olarak kabul edilmekle birlikte, sosyal sınıfa göre uygulamada esneklik görülebilmirdi (Codex Justinianus, 2016, ss. 1, 10, 13).

Evliliğe engel teşkil eden durumlar arasında: Akrabalık (kan bağı, evlatlık ilişkisi ve sütkardeşlik), önceden yapılmış bir evlilik bağının devam etmesi, ruhban sınıfına mensup olma ve belirli

derecede yas tutulması gereken süreler sayılabilir (Photius, 1911, II. ss. 47, 54). Kilise özellikle evlilik dışı ilişkileri ve zina gibi durumları evlenme yasağına gerekçe saymıştır.

Başlangıçta Roma geleneği gereği evlilik bir sivil akit olarak yapılırken, Bizans'ta evlilik giderek daha çok kilise törenine (nikâh ayini) bağlanmıştır. IX. yüzyıldan itibaren evliliğin resmîyet kazanabilmesi için mutlaka bir papazın huzurunda kutsanması şartı getirilmiştir (Ecloga, 2017, VIII, s. 67).

Kilise onayı, evliliğin hem dünyevi hem de uhrevî geçerliliğini sağlayan en temel unsur haline gelmiş, bu onay olmaksızın yapılan evlilikler geçersiz sayılmıştır. Kilise töreninin zorunlu hale gelmesiyle birlikte, evlilik yalnızca bireyler arasında değil, Tanrı ve toplum nezdinde de bağlayıcı olmuştur (Kazhdan, 1991, ss. 74-77).

Bizans evlilik hukukunda çeyiz (proix) kavramı önemli bir yer tutar. Kadının ailesi tarafından verilen çeyiz, evliliğin sürdürülebilmesi için ekonomik bir temel oluşturmakta, aynı zamanda kadının güvencesini de sağlamaktadır. Çeyiz, evlilik süresince kocanın idaresinde olurdu ancak boşanma ya da kocanın ölümü durumunda kadına veya ailesine iade edilmesi gerekirdi (Akyürek, 2018, ss. 72-75; Codex Justinianus, 2016, V, ss. 1, 11).

Bununla birlikte, erkek tarafı da kadına *donatio propter nuptias* (evlilik nedeniyle verilen hediye) sunmakla yükümlüydü. Bu uygulama, kadının evlilik sonrası malî güvenliğini teminat altına almayı hedefliyordu. Mal rejimlerinde kadının mülkiyeti büyük ölçüde korunmakla birlikte, kocanın yönetsel üstünlüğü esastı.

Roma'da boşanma nispeten serbestken, Bizans'ta bu durum Hristiyan değerler çerçevesinde önemli ölçüde sınırlandırılmıştır. Boşanma ancak ciddi ve meşru sebeplerle mümkündü. Bu sebepler arasında zina, terk, cinsel yetersizlik, hayati tehlike oluşturan davranışlar yer alıyordu (Codex Justinianus, 2016, s. 8, 17). Kilisenin boşanma üzerindeki etkisi zamanla artmış, birçok durumda boşanma kararı yalnızca patriklik makamının izniyle alınabilir hale gelmiştir. Özellikle IX. yüzyıldan sonra boşanma, laik mahkemelerden çok kilise otoritelerinin denetiminde gerçekleşmiştir (Photius, 1911, ss. 66-69).

Evlilikten doğan çocuklar hem hukuki hem de dini olarak meşru sayılır ve babalarının soyadını ve mirasını alırlardı. Bizans'ta çocukların statüsü, evliliğin geçerliliğiyle doğrudan ilişkiliydi. Geçersiz evliliklerden doğan çocuklar miras haklarından kısıtlanabilirdi (Basilika, 2017, XXXI, ss. 3, 5). Evli çiftlerin çocukları, aile mallarının paylaşımında eşit haklara sahip olup, çoğu zaman erkek çocuklar öncelikli mirasçı konumundaydı.

Tüm bu bilgiler ışığında anlaşılmaktadır ki Bizans evlilik hukuku, Roma hukukunun sivil karakterini büyük ölçüde korumakla birlikte, Hristiyanlığın güçlü etkisiyle manevi ve ahlaki bir yön kazanmıştır. Evlilik artık yalnızca bireyler arasında bir akit değil, Tanrı'nın huzurunda kutsanan ve toplum düzeninin temelini oluşturan bir kurum haline gelmiştir. Hukuki metinler, imparatorluk fermanları ve kilise yasalarıyla şekillenen bu sistem, Bizans toplumunda hem toplumsal hem de dini kimliğin bir yansıması olarak varlık göstermiştir.

SONUÇ

Roma'dan Bizans'a uzanan süreçte evlilik hukuku hem biçimsel hem de içeriksel açıdan önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Roma hukukunda evlilik, bireylerin iradesine dayanan sivil bir akitken, Bizans'ta bu yapı Hristiyanlığın etkisiyle kutsal, manevi ve Tanrısal bir nitelik kazanmıştır. Bu dönüşüm, yalnızca evlilik tanımında değil, evlenme ehliyetinden boşanma düzenlemelerine, çeyiz uygulamalarından çocukların statüsüne kadar her alanda hissedilmiştir. Roma hukukunun temel

ilkeleri, *Justinianus'un Corpus Iuris Civilis* adlı büyük derlemesiyle Bizans'a taşınmış; özellikle *Codex* ve *Institutiones*, evlilik hukukunun teorik ve pratik temelini oluşturmuştur. Ancak XI. yüzyıldan itibaren kilisenin etkisi artmış, evlilik artık yalnızca yasal değil, aynı zamanda dini bir kurum olarak şekillenmiştir. Bu çerçevede IX. ve X. yüzyıllarda hazırlanan *Ecloga*, *Basilika* ve *Nomokanon* gibi metinler hem imparatorluk iradesini hem de kilise öğretilerini harmanlayan bir hukuk anlayışını ortaya koymuştur. Bizans evlilik hukukunda, evlilik ehliyeti sıkı kurallara bağlanmış; akrabalık, dinî yasaklar ve sosyal statü gibi unsurlar belirleyici olmuştur. Nikâhın kilise huzurunda kıyılması zorunlu hale gelirken, çeyiz ve mal rejimleri, kadın haklarının güvence altına alınmasında önemli bir rol oynamıştır. Boşanma ise Roma'daki görece serbest yapıdan uzaklaşarak, yalnızca belirli gerekçelere dayanması gereken, kilise denetimindeki bir süreç dönüşmüştür. Sonuç olarak Bizans evlilik hukuku, Roma mirası üzerine inşa edilmiş, ancak bu mirası Hristiyan dogmaları ve Bizans toplumsal yapısına uygun olarak yeniden yorumlamıştır. Böylece evlilik, yalnızca bireylerin kişisel yaşamını değil, aynı zamanda toplumun ahlaki, dini ve sosyal düzenini şekillendiren bir kurumsal yapıya dönüşmüştür. Bu çok katmanlı yapı, Orta Çağ boyunca Doğu Hristiyan dünyasında olduğu kadar Latin Batı'da da uzun süre etkisini sürdürmüş, evlilik kurumunun tarihsel evriminde belirleyici bir aşama oluşturmuştur.

EXTENDED ABSTRACT

Marriage Law in the Byzantine Empire: Norms, Practices, and Social Implications

The institution of marriage occupied a central position in the legal, religious, and social structures of the Byzantine Empire. This study aims to examine the complex interplay between legal norms, ecclesiastical regulations, and social practices in shaping the institution of marriage from the early Byzantine period to the fall of Constantinople in 1453. This paper provides a comprehensive overview of legal texts, canon law, conciliar decrees, hagiographical sources, and judicial case records. This paper aims to provide a comprehensive overview of how marriage was conceptualized, regulated, and experienced in Byzantine society. By integrating legal history with social and cultural analysis, the study reveals the dynamic evolution of marriage norms in response to both internal doctrinal developments and external sociopolitical pressures.

The first part of the study offers a diachronic overview of the legal foundations of marriage in the Byzantine world. Rooted in Roman private law yet significantly transformed under Christian theological influence, Byzantine marriage law evolved into a unique synthesis of civil and ecclesiastical legal traditions. The study traces the transition from Roman contract-based marriage (*matrimonium*) towards the sacramental and ecclesiastically sanctioned union of Christian marriage, a shift that became particularly pronounced from the sixth century onward, notably under the reign of Emperor Justinian I. His codification of Roman law (*Corpus Iuris Civilis*) and subsequent *Novellae* introduced significant provisions concerning betrothal (*engysis*), dowry (*proix*), and marital impediments (*impedimenta matrimonii*), that would continue to influence legal norms in the centuries to follow.

The consolidation of ecclesiastical authority over marriage regulation is explored in the second section, focusing on the role of the Orthodox Church and the implementation of canon law. The Church's efforts on its exclusive jurisdiction over matrimonial matters led to the establishment of sacramental prerequisites for valid marriage, such as mutual consent, monogamy, and the prohibition of consanguinity within seven degrees. The Council in Trullo (691/2), for example, exemplifies the Church's efforts to delineate canonical impediments and to standardize matrimonial rites. By the eleventh century, ecclesiastical courts had effectively supplanted secular ones in adjudicating marriage disputes, including issues of divorce, annulment, and remarriage. This juridical shift was not merely a legal development but had profound implications for the social authority of the Church.

The third part of the study investigates the practical application of marriage laws in everyday life and their social ramifications. Despite the formalization of ecclesiastical norms, the enforcement and lived experience of these norms often diverged. Through an analysis of court documents, letters, and hagiographies, the paper reveals a tension between prescriptive ideals and social realities. For instance, while the Church condemned concubinage and informal unions, such arrangements persisted, particularly among the lower strata of society or in frontier regions where ecclesiastical oversight was limited. Similarly, although marriage was theoretically indissoluble, various forms of separation, including *divorce a mensa et thoro* and *de facto* dissolution, were practiced under certain conditions. The differential application of laws based on gender, class, and regional variation is also explored, illustrating how elite families could manipulate legal norms to serve dynastic or economic interests.

Another key aspect addressed is the intersection of marriage law with gender and family structures. The study examines how legal norms shaped, and were shaped by, contemporary ideals of femininity, masculinity, and kinship. Women's legal capacity in marriage—such as rights to dowry, inheritance, and post-marital property—was simultaneously circumscribed and protected by Byzantine legal codes. While the dowry system ostensibly served to provide women with financial security, it also reinforced patriarchal control over female agency, particularly in matters of divorce and widowhood. The phenomenon of arranged marriages, often among the aristocracy, is scrutinized as a reflection of familial strategies for consolidating power and property. The role of monasticism as an alternative to marriage, especially for women, is also discussed, with attention to the legal and social mechanisms that governed entry into religious life.

The final section situates Byzantine marriage law in a broader Mediterranean and comparative context. While drawing from Roman antecedents and Christian theological paradigms, Byzantine legal practice evolved in dialogue—and sometimes in competition—with Islamic and Latin Christian legal systems. The paper compares Byzantine matrimonial norms with contemporaneous developments in Islamic Shari'a and Western canon law, highlighting both shared concerns (such as dowry and consent) and divergent doctrines (such as polygamy and divorce). Particular attention is given to the influence of cross-cultural interactions in border zones and during periods of Latin occupation (after 1204), which occasionally led to legal hybridity or jurisdictional conflicts.

In conclusion, the study argues that Byzantine marriage law was not a static or purely doctrinal domain but a dynamic field shaped by legal innovation, ecclesiastical authority, social practice, and intercultural exchange. Marriage functioned not only as a personal or familial bond but also as a legal and theological construct through which broader questions of order, orthodoxy, and authority were negotiated. By adopting a multidimensional approach—combining legal analysis with social history—this paper contributes to a deeper understanding of Byzantine law as both a normative system and a lived experience.

KAYNAKÇA

- Akyürek, E. (2014). *Bizans'ta aile ve evlilik*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Arjava, A. (1996). *Women and law in late antiquity*. London: Oxford University Press.
- Arslan, M. (2016). "Bizans toplumunda evlilik kuralları". A. Ercan (Ed.), *Bizans'ta sosyal yaşam*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 112-130.
- Barker, E. (1995). *Bizans toplumsal ve siyasal düşüncüsü*. çev. Mete Tunçay, İmge Kitabevi.
- Basilika (2017), *Byzantine legal culture and the Roman legal tradition, 867-1056*. XXXI, Ed. Chitwood, Zachary. Cambridge University Press.
- Buckland, W. W. (1921). *A text-book of Roman law from Augustus to Justinian Roman law*. Cambridge, University Press.
- Ecloga, VIII*. (2017). Ed. Latin Virgil, CreateSpace Independent Publishing.
- Erdoğan, B. (2015). *Roma eşya hukuku*. İstanbul.
- Evans, J. A. S. (2002). *The age of Justinian: the circumstances of imperial power*. Routledge.
- Eyice, S. (2005). *Bizans hukuku: toplum ve kurumlar*. İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Gaius (1904). *Gai institutiones or institutes of Roman law by gaius, I*, Trans. Edward Poste, Oxford: Clarendon Press.
- Harries, J. (1999). *Law and empire in late antiquity*. Cambridge University Press.
- Justinianus. (2016), *Codex: the codex of Justinian: a new annotated translation with parallel latin and Greek text*, V, ed. Fred H. Blume, Bruce W. Frier.
- Kazhdan, A. P. (1991). "Law". *The Oxford dictionary of Byzantium*, Oxford University Press, s. 49-62.
- Kazhdan, A. P. (1991). "Marriage". *The Oxford dictionary of Byzantium*, Oxford University Press, s. 65-74.
- Keskin, B. O. (2014). "Modern hukuki sistemin temelleri üzerine bir giriş çalışması: geç ortaçağ 'da corpus juris civilis'in keşfi ve etkileri", *İstanbul üniversitesi hukuk fakültesi mecmuası*, c. LXXII, sayı: 1, İstanbul. s. 599-626.
- Kocakuşak, F. (2011). *Antik Roma'da aile kurumu*. Bursa.
- Koçak, T. (2020). "İmparatoriçe İrene'nin yasa eklerine göre roma hukukunda kitab-ı mukaddes izleri." *Cumhuriyet üniversitesi ilahiyat fakültesi dergisi*, 24(2), 747-760.
- Koschaker, P. & Ayiter, K. (1971). *Roma hususi hukukunun ana hatları*. Ankara.
- Laiou, A. E. (1993). *Consent and coercion to sex and marriage in ancient and medieval societies*. Dumbarton Oaks.
- Mumcu, A. (2018). *Doğu Roma (Bizans) hukuku*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Necipoglu, N. (2011). *Bizans'ta gündelik yaşam*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Orhun, M. (2015). "Justinianus'un hukuk reformasyonu", *Turkish studies*, sayı: 271-277,
- Ortaylı, İ. (1998). "Bizans hukukunda evlilik ve boşanma". *Tarih Dergisi*, 32(1), 45-60.

Ozansoy, E. (1990). "Bizans 'ta Isqurion'ların eklogasına göre medeni hukuk", *Anatolian research*, 12, s. 183-202.

Ödekan, A. (2009). *Bizans İmparatorluğu'nda kadın*. Ankara: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

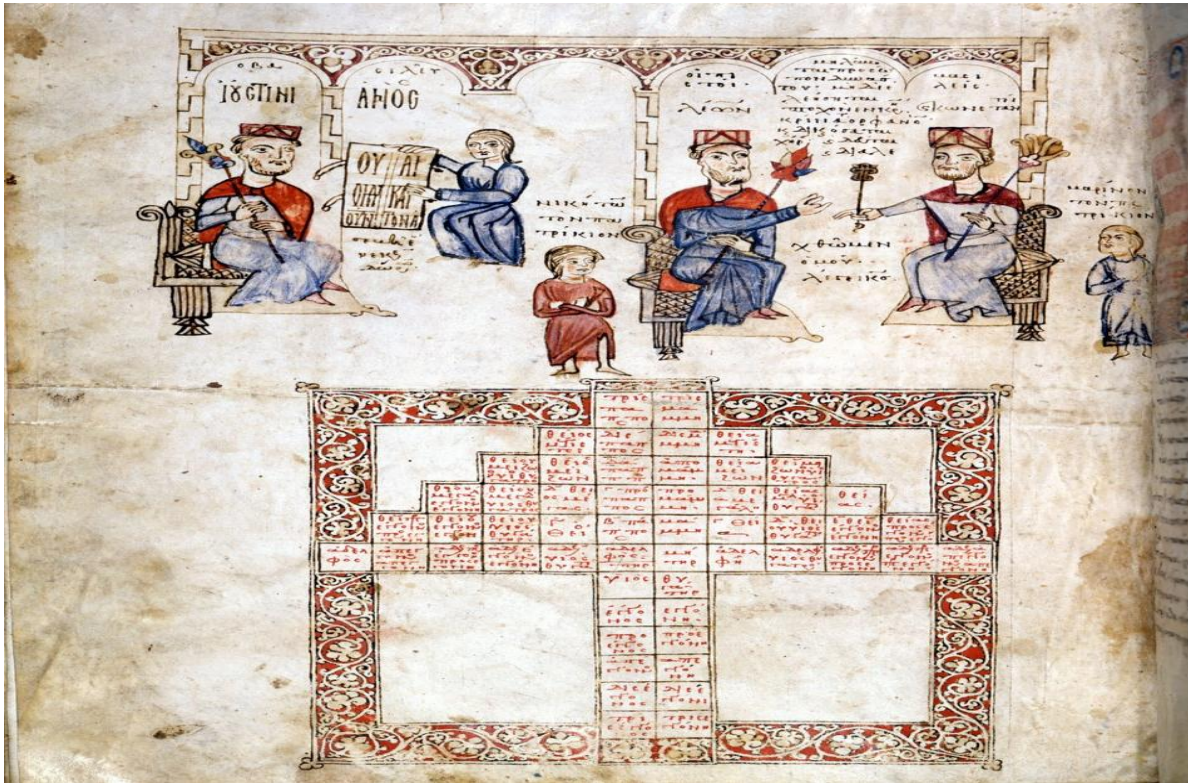
Photius (1911). Nomokanon, II. ed. Boudinhon, A. *The catholic encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, pp. 372-384.

Yıldız, S. (2020). "Roma hukukunda evlenme engelleri." *Ankara üniversitesi hukuk fakültesi dergisi*, s. 879-914.

Zepos, I. & P. (1897). *Basilicorum libri LX*, Athens.

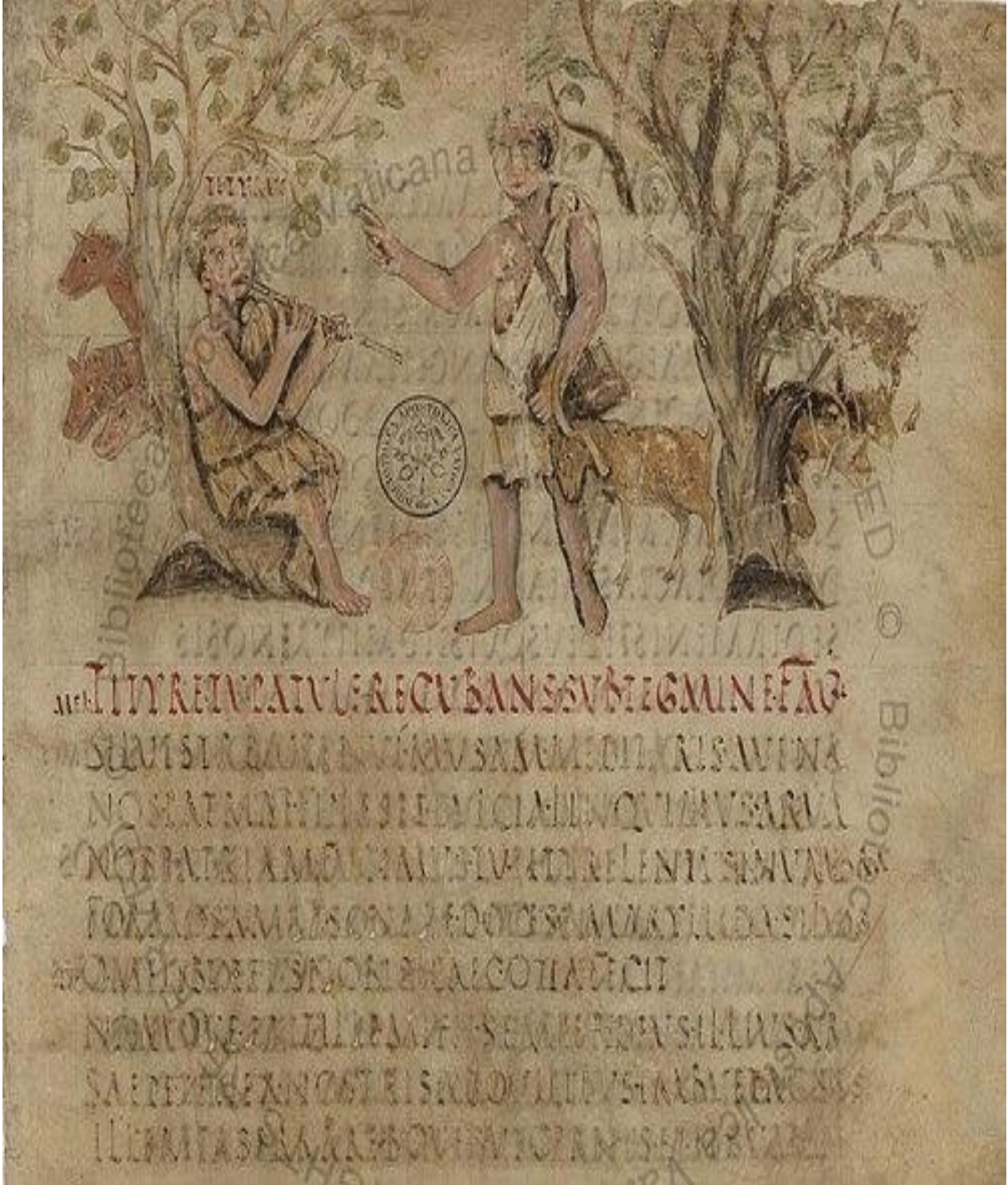
EKLER**Ek 1: The Status of Women in Late Antiquity.**

Kaynak: Taylor, M. A. (2019). "The Status of Women in Late Antiquity".Examining the sociopolitical climate, societal values, and gender roles. Vol. 11 No. 10 | pg. 1/1

Ek 2: Miniature page of " Ecloga Legum", legal manuscript dating from 1175.

Kaynak: <https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Italian-School/1024209/1175-tarihli-yasal-el-yazmas%C4%B1-%E2%80%9CEcloga-Legum%E2%80%9Dun-minyat%C3%BCr-sayfas%C4%B1.-G%C3%B6sterilen-karakterler-soldan-sa%C4%9Fa-I.-Justinian-%28482---565%29.-I.-Leo-%28457-474%29-ve-I.-Konstantin-%28270-288---337%29.-Venedik-%C4%B0ncil.-Marciana.html>

Ek 3: The opening lines of the Eclogues in the 5th-century Vergilius Romanus.

Kaynak: <https://en.wikipedia.org/wiki/Eclogues>

MAKALE BİLGİLERİ

<i>Etik Kurul Kararı:</i>	Araştırma Etik Kurul Kararından muaftır.
<i>Katılımcı Rızası:</i>	Araştırmada herhangi bir katılımcıya yer verilmemiştir.
<i>Mali Destek:</i>	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
<i>Çıkar Çatışması:</i>	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
<i>Telif Hakları:</i>	Makalede kullanılan telif hakkı içeren herhangi bir görsel yer verilmemiştir.

ARTICLE INFORMATION

Ethics Committee Decision:	The research is exempt from Ethics Committee Decision.
Participant Consent:	No participant was included in the research.
Financial Support:	No financial support was received from any institution or project for the study.
Conflict of Interest:	There is no conflict of interest between individuals and institutions in the study.
Copyrights:	No images claiming copyright are included in the article.